

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Г. М. Голіней, О. Ю. Майорова

ЕВОЛЮЦІЙНЕ ВЧЕННЯ ЛАБОРАТОРНИЙ ПРАКТИКУМ

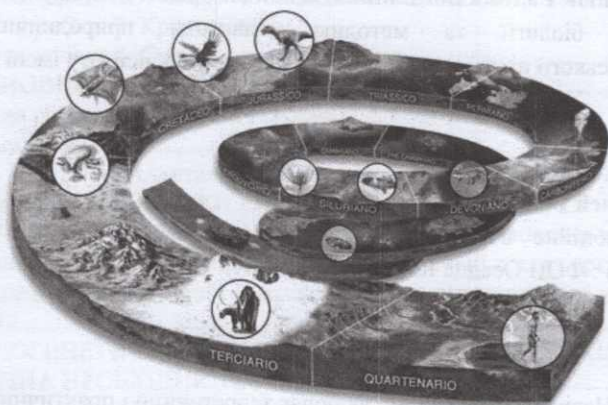

Тернопіль – 2025

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Г. М. Голіней, О. Ю. Майорова

ЕВОЛЮЦІЙНЕ ВЧЕННЯ ЛАБОРАТОРНИЙ ПРАКТИКУМ

Тернопіль – 2025

*Рекомендовано до друку Вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
Протокол № 14 від 24 червня 2025 року*

Рецензенти:

Назарук Катерина Миколаївна, кандидат біологічних наук, доцент кафедри зоології Львівського національного університету імені І. Франка

Кравець Наталія Ярославівна, кандидат біологічних наук, доцент кафедри мікробіології, вірусології та імунології Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського

Гуменюк Галина Богданівна, кандидат біологічних наук, доцент кафедри загальної біології та методики навчання природничих дисциплін Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка

Голіней Г. М., Майорова О. Ю.
Еволюційне вчення. Лабораторний практикум: навчальний посібник.
Тернопіль : ФОП Осадца Ю. В., 2025. 112 с.

Навчальний посібник включає теоретичний і практичний матеріал основних розділів дисципліни у відповідності з освітніми програмами.

ВСТУП.....	4
ТЕМА 1. МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ ЕВОЛЮЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ	5
Лабораторна робота 1. Анатомо-морфологічні методи вивчення еволюції органічного світу	10
Лабораторна робота 2. Методи вивчення еволюції органічного світу на основі різних біологічних наук	17
ТЕМА 2. ВНУТРІШНЬОВИДОВА МІНЛИВІСТЬ У РОСЛИН І ТВАРИН ТА МЕТОДИ ЇХ ВИВЧЕННЯ.....	23
Лабораторна робота 3. Внутрішньовидова мінливість рослин і тварин: методика оцінки та ілюстративне викладення	27
ТЕМА 3. ПРИРОДНИЙ ДОБІР – РУШІЙНА І СПРЯМОВУЮЧА СИЛА ЕВОЛЮЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ	33
Лабораторна робота 4. Природний добір у рослин і тварин: значення, форми, механізм дії.....	37
Лабораторна робота 5. Адаптації як результат дії природного добору. Форми адаптацій.....	43
Лабораторна робота 6. Експериментальні докази спрямованої дії природного добору в популяціях.....	50
ТЕМА 4. ДОСЛІДЖЕННЯ ВИДУ ТА ВИДОУТВОРЕННЯ	55
Лабораторна робота 7. Критерії виду.....	56
Лабораторна робота 8. Способи видоутворення.....	62
ТЕМА 5. ОСНОВНІ ФОРМИ ФІЛОГЕНЕЗУ.....	67
Лабораторна робота 9. Первинні і вторинні форми філогенезу. Правила макроеволюції	69
Лабораторна робота 10. Адаптивна радіація в еволюції органічного світу.....	73
ТЕМА 6. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ЕВОЛЮЦІЙНОГО ПРОГРЕСУ	78
Лабораторна робота 11. Ароморфози в основі еволюції живих організмів....	81
Лабораторна робота 12. Аломорфози в основі еволюції живих організмів....	87
Лабораторна робота 13. Форми еволюційного розвитку: прогрес, регрес, вимирання	94
ТЕМА 7. ФІЛОГЕНЕТИЧНЕ ПЕРЕТВОРЕННЯ ОРГАНІВ І ФУНКЦІЙ ЯК БІОЛОГІЧНА НЕОБХІДНІСТЬ ЕВОЛЮЦІЇ.....	100
Лабораторна робота 14. Особливості перетворення органів і їх функцій – необхідність еволюційного прогресу.....	103
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	108
НОТАТКИ.....	109